

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти

« 13 » серпня

М. М. Бриль

2021 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Методичні рекомендації
до вивчення навчальної дисципліни
«Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару»

для закладів фахової передвищої мистецької освіти
галузь знань 02 Культура і мистецтво
спеціальність 025 Музичне мистецтво

Укладачі:

Л. П. Бакланова

викладач предметно-циклової комісії «Оркестрові струнні інструменти» Житомирського музичного фахового коледжу ім. В. С. Косенка, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

З. Д. Ковальчук

викладач предметно-циклової комісії «Оркестрові струнні інструменти» Житомирського музичного фахового коледжу ім. В. С. Косенка, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Рецензенти:

О. М. Шевель

голова предметно-циклової комісії «Оркестрові струнні інструменти» Комунального закладу «Харківський музичний фаховий коледж ім. Б. М. Лятошинського» Харківської обласної ради, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Г. Б. Ших

викладач циклової комісії «Оркестрові струнні інструменти» Комунального закладу Львівської обласної ради «Дрогобицький музичний фаховий коледж імені Василя Барвінського», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Відповідальна
за випуск

А. Г. Полещук

Рекомендовано

на засіданні методичної ради
Житомирського музичного фахового
коледжу ім. В. С. Косенка
(протокол № 7 від 30 березня 2021 р.)
© Бакланова Л. П., Ковальчук З. Д., 2021 р.
© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2021 р.

Зміст

Вступ	5
Мета та завдання дисципліни.....	5
Міжпредметні зв'язки.....	6
План методико-виконавського аналізу.....	7
Навчально-тематичний план	10
Зміст та рекомендації до тем	
Тема 1. Програмні вимоги.....	12
Тема 2. Перші місяці навчання	13
Тема 3. Система засобів музичної виразності	14
Тема 4. Музичні жанри	15
Тема 5. Музична форма. Одночастинні форми. Період	16
Тема 6. Прості та складні форми	17
Тема 7. Інструктивний матеріал. Послідовність формування виконавських прийомів	18
Тема 8. Засоби виконавської виразності	19
Тема 10. Аналіз різножанрових мініатюр. Мініатюри кантиленного і танцювального характеру, моторні п'єси.....	20
Тема 11. Варіації. Рондо.....	22
Тема 12. Старовинні форми.....	23
Тема 13. Сонатна форма.....	24
Тема 15. Ансамблеве виконавство. Аналіз ансамблевих творів.....	25
Тема 16. Розвиток образно-асоціативного мислення	26
Тема 17. Індивідуальний план учня	27
Тема 18. Виконавські завдання у мініатюрах кантиленного характеру.....	28
Тема 19. Виконавські завдання в різножанрових характерних мініатюрах.....	30
Тема 20. Аналіз моторних п'єс віртуозного напрямку.....	31
Тема 21. Аналіз творів великої форми.....	32
Тема 23. Музичний стиль	34

Тема 24. Інтерпретація як творче прочитання нотного тексту	34
Тема 25. Агогіка як засіб композиторської та виконавської виразності.....	35
Тема 26. Поетична образність в п'єсах кантиленного характеру: засоби виконавської виразності.....	36
Тема 27. Програмні (за назвою) жанрово-стильові мініатюри: виконавські завдання.....	38
Тема 28. Виконавські завдання у концертно-віртуозних п'єсах.....	40
Тема 29. Аналіз творів великої форми.....	41
Форми та методи вивчення дисципліни «Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару»	43
Список використаних джерел.....	47
Збірники педагогічного репертуару	
Скрипка	48
Альт.....	50
Віолончель.....	51
Контрабас.....	52

ВСТУП

«Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару» (далі МВАПР) – дисципліна циклу професійної практичної підготовки навчального плану для студентів фахових музичних коледжів зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» за спеціалізацією «Оркестрові струнні інструменти».

МВАПР разом з навчальними дисциплінами: «Спеціальний клас», «Педагогічна практика», «Методика навчання гри на інструменті», «Педагогіка та психологія» готує студентів до майбутньої педагогічної діяльності. Ознайомлення з педагогічним репертуаром, аналіз та виконання творів сприяють зацікавленості студентів у подальшому професійному зростанні, розвивають творчі здібності в умовах, наближених до майбутньої педагогічної та виконавської діяльності.

МВАПР є складовою комплексного державного екзамену «Основи педагогічної майстерності».

Мета та завдання дисципліни

- Сформувати у студентів розуміння значення влучно підбраного репертуару для становлення художнього мислення та розвитку виконавської техніки учня.
- Сформувати цілісне уявлення про педагогічний репертуар, вимоги по класам, послідовність вивчення творів.
- Виробити та вдосконалити навички методико-виконавського аналізу: вміння визначати зміст, жанр, форму, стильові особливості музичного твору.
- Удосконалити навички добору виконавських прийомів відповідно до художніх завдань музичного твору.
- Актуалізувати та поглибити музично-теоретичні знання, розвинути розуміння художньо-виражальних елементів музичної мови.

По закінченню курсу дисципліни МВАПР здобувачі освіти повинні вміти:

- здійснювати методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару;
- добирати виконавські засоби втілення художнього образу;
- використовуючи музично-теоретичний та методико-виконавський аналіз, уміти планувати роботу над музичним твором;
- здійснюючи методико-виконавський аналіз, застосовувати професійну термінологію.

Міжпредметні зв'язки

Заняття з дисципліни МВАПР практичні, передбачають виконання творів педагогічного репертуару з повним методико-виконавським аналізом. Студенти об'єднуються в групи за інструментами. Оскільки вміння здійснювати методико-виконавський аналіз потребує систематизації музично-теоретичних знань – варто поєднувати практичні форми роботи з лекційними та семінарськими заняттями.

Однією з важливих умов систематизації знань та вмінь, що формуються у майбутніх фахівців, є встановлення **міжпредметних зв'язків**. Це посилює пізнавальний характер навчального процесу, сприяє формуванню наукового та мистецького світогляду. В курсі вивчення МВАПР встановлюються **попередні та супутні міжпредметні зв'язки** з навчальними дисциплінами: «Методика навчання гри на інструменті», «Педагогічна практика», «Спеціальний клас», «Теорія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія», «Педагогіка і психологія», «Музична література», «Фортепіано».

Варто зазначити **перспективні та супутні міжпредметні зв'язки** МВАПР з дисциплінами «Аналіз музичних творів», «Історія виконавства», що вивчаються у VIII-му семестрі. Наприклад, неможливо здійснити методико-виконавський аналіз без вміння розрізняти форму музичного твору –тому теоретичні питання, пов'язані з музичним формоутворенням, потребують включення у навчально-тематичний план МВАПР з подальшим поглибленим вивченням і закріпленням у курсі «Аналіз музичних творів».

План методико-виконавського аналізу

- Назва твору. Навчально-методичне призначення (художнє, інструктивне, художньо-інструктивне; відповідність програмним вимогам певного року навчання).
- Інформація про композитора та його творчість, стиль та епоху.
- Визначення композиційних особливостей (жанр, форма).
- Аналіз засобів музичної виразності у їх взаємодії.
- Аналіз художніх засобів виконавської виразності та добір доцільних технологічних виконавських прийомів.
- Аналіз рівня складності твору, добір відповідного інструктивного матеріалу.
- Мета включення даного твору у репертуар учня.
- Методичний план роботи над твором.
- Художнє виконання твору.

Назва твору

Назва твору, як коротка змістовна програма, дає ключ до розуміння жанрової природи музичної мови та вводить у коло художніх образів.

Інформація про композитора та його творчість, стиль і епоху

Музичне мистецтво – *комунікативне мистецтво*, в якому поєднуються творчі процеси створення музики, виконання-інтерпретації та сприйняття-слухання. Виконавцю для успішного проникнення у задум автора слід знати інформацію про історичний період, коли жив композитор, середовище у якому формувалися його естетичні погляди, розуміти *історичний / національний / індивідуальний стиль* його письма.

Жанр та форма

Виявлення **жанрової природи** музичного тематизму є важливим компонентом методико-виконавського аналізу. Певним жанрам притаманні характерні, історично-сформовані елементи музичної мови: ритмічні звороти, фактура супроводу, типовий рух мелодії, темп тощо. Жанрово-

стильові особливості твору знаходяться у тісному взаємозв'язку з **музичною формою** і характеризуються художнім змістом музичного твору.

Засоби музичної виразності

Визначення форми, жанрової природи тематизму музичного твору, його стилістичних особливостей разом з апелюванням до накопиченого багажу музично-теоретичних знань і власного виконавського/ слухацького досвіду – це шлях до розуміння художньо-образного характеру музики та **системи організації засобів музичної виразності**.

Засоби виконавської виразності та виконавські прийоми

Аналіз засобів музичної виразності, як складно організованої формоутворюючої системи, сприяє творчому добору відповідних засобів **виконавської виразності / виконавських прийомів**.

Рівень складності твору

Аналізуючи твір педагогічного репертуару, слід приділити увагу *завданням*, що постають перед учнем-виконавцем на струнних смичкових інструментах, та *проблемам*, що можуть виникати у ході виконання цих завдань. Тобто визначити **рівень складності** даного твору.

Мета включення даного твору у репертуар учня

Ще одна важлива складова методичного аналізу – це **мета включення твору до індивідуального плану** учня, перспективу використання саме цього твору. Варто пам'ятати про дотримання принципу *послідовності та логічності* у засвоєнні технічно-виконавських прийомів, *прогресивності репертуару* та враховувати *індивідуальні характеристики* кожного учня (його вік, психофізіологічні особливості, технічно-виконавські можливості, рівень загального розвитку, особисті уподобання тощо)[1, с.-156].

Методичний план роботи над твором

Робота над музичним твором передбачає декілька етапів: розбір тексту, вивчення на якісному художньому і технічно-виконавському рівні та

підготовку до виступу [2, с.-24]. Майбутні викладачі, здійснюючи методико-виконавський аналіз окремого твору педагогічного репертуару, повинні вміти **планувати** роботу з учнем над цим твором: передбачити проблеми, що можуть виникнути у процесі роботи; розуміти шляхи розв'язання цих проблем; розрахувати час для кожного етапу вивчення твору.

Рекомендовано здійснювати методико-виконавський аналіз усього музичного твору, не втрачаючи відчуття **цілісності та єдності сольної партії та клавірного супроводу**. Виокремлення сольної партії призведе до викривленого уявлення про музичний твір загалом і про роль сольної партії, як складової твору.

Вміння мобільно орієнтуватися у текстових вказівках, авторських та редакторських позначках – обов'язкова умова досконалого і професійного відтворення нотного тексту. Вивчення **спеціальної термінології** збагачує лексику, сприяє процесам осмислення художньо-виражальних засобів музичного мистецтва.

Здатність здійснювати методико-виконавський аналіз залежить не лише від професійної підготовки, а й від художнього досвіду, загальної ерудиції та творчої уяви майбутнього фахівця. Доцільно під час здійснення методико-виконавського аналізу приділяти увагу **асоціативним зв'язкам** і співставленням художньої сфери певного музичного твору з іншими музичними творами, творами інших видів мистецтв, явищами природи, діяльністю і світом внутрішніх переживань людини.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин		
	заг.	ауд.	са м.
Змістовий модуль I			
Початковий період навчання на струнних смичкових інструментах			
Методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару			
1-2-го року навчання (елементарний підрівень)			
Взаємозв'язок жанру, музичної форми та засобів музичної виразності			
Тема 1. Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару як компонент професійної практичної підготовки. План методико-виконавського аналізу. Програмні вимоги 1-2 р. н. Огляд збірників репертуару.	2	2	
Тема 2. Перші місяці навчання. Аналіз творів.	2	1	1
Тема 3. Система засобів музичної виразності.	2	2	
Тема 4. Музичні жанри як роди та види музики.	3	2	1
Тема 5. Музична форма. Одночастинні форми. Період. Аналіз творів відповідної форми.	3	2	1
Тема 6. Прості та складні форми. Аналіз творів відповідної форми.	4	2	2
Тема 7. Інструктивний матеріал. Послідовність формування виконавських прийомів.	3	2	1
Контроль за модулем	1	1	
Разом за змістовим модулем	20	14	6
Змістовий модуль II			
Методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару			
3-4-го року навчання (елементарний підрівень)			
Засоби виконавської виразності			
Твори великої форми			
Тема 8. Засоби виконавської виразності.	2	2	
Тема 9. Програмні вимоги. Огляд збірників репертуару. Аналіз технічно-інструктивного матеріалу.	3	2	1
Тема 10. Аналіз різножанрових мініатюр. Мініатюри кантиленного і танцювального характеру, моторні п'єси.	5	3	2
Тема 11. Варіації. Рондо. Аналіз творів у варіаційній формі.	3	2	1
Тема 12. Старовинні форми. Аналіз старовинних сонат та концертів.	3	2	1
Тема 13. Сонатна форма. Аналіз творів великої форми.	6	4	2
Контроль за модулем	1	1	
Разом за змістовим модулем II	23	16	7
Змістовий модуль III			
Методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару для учнів			
середніх класів (базовий підрівень)			
Індивідуальний план учня			
Розвиток художнього мислення учнів середніх класів			

Тема 14. Програмні вимоги. Аналіз інструктивного матеріалу.	4	3	1
Тема 15. Ансамблеве виконавство. Аналіз ансамблевих творів.	2	2	
Тема 16. Образно-асоціативне мислення.	2	1	1
Тема 17. Індивідуальний план учня.	4	2	2
Тема 18. Виконавські завдання в мініатюрах кантиленного характеру. Аналіз творів.	3	2	1
Тема 19. Виконавські завдання у різножанрових характерних мініатюрах. Аналіз творів.	3	2	1
Тема 20. Аналіз моторних п'єс віртуозного напрямку.	4	2	2
Тема 21. Аналіз творів великої форми.	7	5	2
Контроль за модулем	1	1	
Кількість годин за модулем	30	20	10
Змістовий модуль IV Методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару для учнів випускних класів (поглиблений підрівень) Розвиток музичного світогляду			
Тема 22. Програмні вимоги. Аналіз технічно-інструктивного матеріалу. Аналіз етюдів художнього спрямування.	4	2	2
Тема 23. Музичний стиль. Аналіз різностильових мініатюр.	2	2	
Тема 24. Інтерпретація як творче прочитання нотного тексту. Аналіз творів.	2	2	
Тема 25. Агогіка як засіб композиторської та виконавської виразності. Аналіз творів.	2	2	
Тема 26. Поетична образність в п'єсах кантиленного характеру: засоби виконавської виразності. Аналіз кантиленних п'єс.	3	2	1
Тема 27. Програмні (за назвою) жанрово-стильові мініатюри: виконавські завдання. Аналіз творів.	3	2	1
Тема 28. Виконавські завдання у концертно-віртуозних п'єсах. Аналіз творів.	4	2	2
Тема 29. Аналіз творів великої форми	7	5	2
Тема 30. Підготовка до державного екзамену «Основи педагогічної майстерності».	4	2	2
Контроль за модулем	1	1	
Кількість годин за модулем	32	22	10
Всього:	103	72	33

ЗМІСТ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ТЕМ ТА ПІДТЕМ,

що містять теоретичну складову і в узагальненому вигляді, послідовно охоплюють питання: музичного формоутворення (від простих до складних форм), системи взаємодії засобів музичної виразності, підпорядкованості засобів виконавської виразності засобам музичної виразності, жанрово-стильових особливостей музичної мови, розвитку музичного світогляду тощо.

Змістовий модуль I

Початковий період навчання на струнних смичкових інструментах Методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару 1-2-го року навчання (елементарний підрівень) Взаємозв'язок жанрової природи, музичної форми та засобів музичної виразності

Тема 1. Програмні вимоги (1-2 р. н.)

- Програмні вимоги:
 - щодо розвитку художнього мислення/художньо-виконавського розвитку;
 - щодо технічного розвитку;
 - щодо музично-теоретичних знань.
- Програмні вимоги та індивідуальні характеристики учня.
- Структура початкової мистецької освіти: підрівні та спрямування.

Рекомендовано підтему Програмні вимоги (Теми 1, 9, 14, 22) розглянути з позицій гармонійного та всебічного розвитку учня. Використовуючи рекомендовані програми мистецької освіти, ознайомитися з вимогами щодо розвитку художнього мислення, розвитку техніки та рівня музично-теоретичних знань.

Рекомендовано ознайомитися зі структурою сучасної початкової мистецької освіти та розглянути питання академічної автономії мистецьких шкіл, що полягає в можливості розроблення власних освітніх програм.

Знати та розуміти:

Значення комплексного виховання у розвитку виконавської майстерності учня.

Рекомендована література

1. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник Ч.2, 2-ге вид., перероб. та доповн. Київ : Музична Україна, 1982. 119с. (с. 32-34, 58-67)

2. Музичний інструмент. Скрипка : програма для музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання) / уклад. О. Боднар, Н. Варянко, Є. Домбровська, І. Козлова, Г. Кравців, М. Крук, С. Лесюк, О. Меркулов, О. Огурцова, Г. Онуфрик, І. Пинда, М. Штепура. Вінниця : Нова книга, 2007. 112 с
3. Музичний інструмент. Скрипка: ТНП елементарного підрівня поч. мист. освіти / уклад. О. Бундзяк, Н. Коптенкова; М. Крук. Київ, 2019. 28 с. URL: <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/84> (дата звернення: 09.04.2021)
4. Программа и методические рекомендации для детских школ искусств. Специальный класс скрипки (проект) / сост. С. В. Муратов, В.В. Коленцев. Київ, 1989. 64 с.
5. Музичний інструмент. Віолончель: ТНП елементарного підрівня поч. мист. освіти / уклад. Н. Анастасьєва, Г. Гончарова. Київ, 2020. 20 с URL: <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/719> (дата звернення.: 30.03.2021)
6. Типова освітня програма : презентація. / Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти, 2019. URL: https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/ТИПОВА-OSVITNYA-PROGRAMA- 25_02_2019.pdf

Тема 2. Перші місяці навчання

- Виховання творчого мислення учня – першочергове завдання викладача.
- Прищеплення елементарних навичок звукоутворення та звуко-висотного інтонування через фізіологічно доцільні ігрові рухи.
- Аналіз п'єс і ансамблів початкового періоду.

Рекомендовано розпочинати вивчення і аналіз педагогічного репертуару з творів для початківців (з диференційованим підходом до роботи рук). На цьому етапі навчання використовують матеріал п'єс, у яких основна виразна функція перекладається на партію фортепіанного супроводу /ансамблі, у яких викладач виконує основну мелодію, а учень грає щипком або смичком по відкритій струні. Такий навчальний матеріал має виняткове значення (на цьому етапі) для розвитку повноцінного художньо-емоційного сприйняття образного змісту музичного твору та формування елементарних рухових навичок. Бажано, щоб такі мелодії-п'єси будувалися на народно-пісенному матеріалі, знайомому і зрозумілому учневі з раннього дитинства.

Знати та розуміти:

- ✓ Цілісність підходу до розвитку художнього мислення та формування рухових навичок.
- ✓ Визначальне значення перших місяців навчання. Основні завдання та виклики.

Рекомендована література

1. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник Ч.2., 2-ге вид., перероб. та доп.. Київ : Музична Україна, 1982. 119 с. (с. 4-6, 22-24, 29-32)
2. Берлянчик М. Основы воспитания начинающего скрипача: уч. пос. Санкт-Петербург : Лань, 2000. 253 с. (с. 78-86)
3. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением: метод. очерк. 3-е изд. Москва : Музыка, 1968. 112 с. (с. 20-22)
4. Полянський Ю. Нариси з методики викладання гри на віолончелі: метод. нарис. Київ : Музична Україна, 1978. 72 с. (с. 30-46)

Тема 3. Система засобів музичної виразності

- Взаємодія і взаємопроникнення засобів музичної виразності:
 - мелодія, гармонія і ритм у їх взаємодії;
 - взаємопроникнення ритму та метру;
 - гармонія та лад у їх взаємодії;
 - темп, фактура, динаміка, регістр, тембр, артикуляція.
- Композиторські та виконавські засоби музичної виразності.
- Художньо-виражальні функції засобів музичної виразності та їх комплексна природа.

Рекомендовано розглядати комплексну дію засобів музичної виразності як композиторський інструментарій для створення художнього образу музичного твору.

Знати та розуміти:

Комплексну природу засобів музичної виразності. Їх взаємозв'язок та взаємодію з жанрово-стильовою природою тематизму, музичною формою.

Уміти:

У процесі здійснення МВА аналізувати засоби музичної виразності.

Рекомендована література

1. Способин И. Музыкальная форма: учебник. 7-е изд. Москва : Музыка, 1984. 401 с. (с. 12-26)

2. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник. Київ : Заповіт, 1998. 368 с. (с.: 142-146; 75-78; 91-93; 120-126)
3. Музична грамота та практичне музикування: ТНП елементарного підривня поч. мист. освіти / укл. М. П. Жалдак, Л. В. Портова, В. О. Проватова. Київ, 2019. 65 с. URL: <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/287> (дата звернення: 22.04.2021)

Тема 4. Музичні жанри

- Складна система жанрової класифікації.
- Первинні жанри. Пісня, танець та марш.
- Декламаційність та епічність у музиці.
- Жанрова природа музичного тематизму та відповідні елементи музичної мови.

«**Жанр** визначає клас музичних творів, що мають спільні ознаки: культурні функції (призначення музики, її зв'язок зі словами, танцем, іншими видами мистецтва); умови походження, побутування, виконання й сприйняття; властивості муз. форми (мелосу, ритму, гармонії, фактури, композиції й худож. семантики). Історично первісні муз. Ж. пов'язані з функціями, які виконує музика у побутових, трудових, обрядових ситуаціях.[19, с.-69]»

Запропонований досить умовний поділ на первинні жанри дозволяє у зрозумілій для учня формі пояснити загальний характер музичного твору. Первинні жанри в дитячій уяві пов'язані з певною дією людини: **співати, танцювати, ходити (марширувати)**. Рекомендовано визначити елементи музичної мови /засоби виразності, притаманні кожному з первинних жанрів: темп та метро-ритм, особливості побудови мелодійної лінії, розміщення опорно-сміслових моментів, особливості артикуляції.

Проаналізувавши, наприклад, види танців у їх розмаїтті, можна зробити висновки про умовність ознак первинного жанру, взаємопроникнення ознак пісенності, танцювальності та маршовості.

Доцільно розглядати саме **музичний тематизм** з позицій жанрової природи. З'ясування жанрових зв'язків – одна з важливих складових розуміння змісту музичного твору.

Знати та розуміти:

- ✓ Різноманітність та багатозначність категорії *жанр*.
- ✓ Історично-сформовані, притаманні певним жанрам елементи музичної мови.

Уміти:

- ✓ Аналізуючи засоби музичної виразності, визначати жанрову природу музичного тематизму.
- ✓ Здійснювати жанрове варіювання мелодії.

Рекомендована література

1. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник Київ : Заповіт, 1998. 368 с. (с. 339-348)
2. Кабалевский Д. Про трех китов и про многое другое. Москва : Музыка, 2018. 192 с.
3. Полянский Ю., Меламед П., Мурзина Е. Воспитание и обучение в ДМШ. Скрипка. Виолончель. 1 кл.: экспериментальное метод. пособ. для педагогов. Киев : Музична Україна, 1988. 71 с. (с. 19-27)

Тема 5. Музична форма. Одночастинні форми. Період

- Музична форма як конструкція музичного твору.
- Музична форма як процес розгортання музичного твору у часі.
- Тема. Мотив, фраза, речення.
- Період як частина музичного цілого.
- Період як самодостатня форма.

Рекомендовано, порівнюючи музику з мовою, досягнути музичний синтаксис як порядок поєднання інтонаційних форм у осмислений музичний потік. Інтонаційні форми / смислові побудови – це **мотиви, фрази, речення. Цезури** - розділові знаки музичної мови [21, с-75]. **Речення** (найбільша синтаксична побудова) - логічна та завершена, цілісна думка. Музична інтонація (фразування) у межах музичного речення має свої спади та підйоми, що виражено у динаміці (гучності). Вершина у підйомі - **кульмінація**. Розміщення кульмінації у точці **золотого перетину** як принцип композиційної логіки та пропорційності.

Знати та розуміти:

- ✓ Багатозначність категорії музична форма.
- ✓ Музичний синтаксис – поділ музичної думки на фрази, мотиви, речення.

Уміти:

- ✓ Визначати музичний синтаксис у процесі здійснення методико-виконавського аналізу.
- ✓ Визначати вершину/кульмінацію, підготовку кульмінації та кульмінаційний спад у кожному елементі побудови форми.

- ✓ Визначати логіку музичної думки: співвідношення кульмінацій у всіх побудовах форми, основну кульмінацію тощо.

Рекомендована література

1. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник ч.1., 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Музична Україна, 1974. 170 с. (с. 58-64)
2. Способин И. Музыкальная форма: учебник. 7-е изд. Москва : Музыка, 1984. 401 с. (с. 9-16, 56-68, 74-77, 93-94)
3. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник Київ : Заповіт, 1998. 368 с. (с. 135-141, 192-194, 227-229, 238-240)

Тема 6. Прості та складні форми

- Проста двочастинна форма.
- Проста тричастинна форма.
- Репризність та контрастність музичного тематизму.
- Розробка і варіювання як типи тематичного розгортання.
- Складна двочастинна форма.
- Складна тричастинна форма.

Вміння охоплювати великий музичний матеріал, мислити широко, відчувати єдність цілого і його окремих деталей виховується поступово і послідовно. Починається це виховання з оволодіння **малою музичною формою**. Робота над мініатюрою виховує в учня вміння виразно і зрозуміло викладати музичну думку.

«**Мініатюра** (франц. *miniature*, італ. *miniatura*)- невеликий музичний твір, де художній образ подано в максимально сконцентрованому часо-просторі.[3, URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=69691]»

Період, прості двочастинна та тричастинна форми, складна двочастинна та тричастинна форми- найбільш уживані форми інструментальної мініатюри. Для періоду, простої двочастинної та простої тричастинної форми, як правило, характерні миттєвість висловлювання, один емоційний стан. Складні двочастинну та тричастинну форми відрізняє контрастність образів, внутрішня динамічність або мінливість одного стану/образу.

Знати:

- ✓ Відмінності у формоутворенні простих і складних форм.
- ✓ Різновиди двочастинної та тричастинної простої та складної форми.
- ✓ Принципи розгортання музичного тематизму.

Уміти:

Визначати виконавські завдання у мініатюрах простих та складних дво-частинної та тричастинної форм.

Рекомендована література

1. Способин И. Музыкальная форма: учебник. 7-е изд. Москва : Музыка, 1984. 401 с. (с. 104-118, 120-138, 140-150, 151-157)
2. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник Київ : Заповіт, 1998. 368 с. (с. 241-257)

Тема 7. Інструктивний матеріал

Послідовність формування виконавських прийомів

- Технічно-інструктивний матеріал як засіб для послідовного та поступового формування виконавської техніки.
- Інструктивні та художні етюди: особливості методико-виконавського аналізу.

Смичкове виконавство – тонка та складна система рухових навичок. Загальновідомо, що основа для формування виконавських / рухових навичок – технічно-інструктивний матеріал. Вивчення вправ, гам та етюдів повинно передувати вивченню художньої програми. Тобто, всі виконавські навички слід формувати на технічному матеріалі. Окрім того, у вправах, гамах та етюдах у сконцентрованому вигляді представлені всі важливі елементи виконавської фактури. Робота над технікою має бути внутрішньо пов'язана з художньою метою, тобто над усіма елементами техніки потрібно працювати як над епізодами художнього твору [17, с.-93]. Головне правило гармонійного розвитку технічної майстерності – поступовість та послідовність у формуванні спеціалізованих виконавських рухів.

«Етюд (від французького *etude*– навчання, вивчення) – музична п'єса, призначена для вдосконалення технічних навичок гри на інструменті. Набула поширення в добу романтизму (XIX ст.) у зв'язку з розвитком віртуозного виконавства. Розрізняють інструктивні та художні етюди. Кожний із таких етюдів близький до вправи (проте завершений за формою) і розрахований на певний вид техніки (гами, арпеджіо, подвійні ноти, октави тощо). Окрім інструктивної мети, художній тип Е. наділений яскравою образністю і призначений для виконання на концертній естраді.[19, с.-49]»

Список педагогічного репертуару має містити відповідний до програмних вимог інструктивний матеріал, котрий послідовно та поступово охоплює

основні типи виконавських прийомів. Роботу над вправами, гамами та етюдами слід розпочинати з учнями на початковому етапі навчання, виховуючи усвідомлене ставлення до розвитку виконавської техніки.

Розуміти:

Значення технічно-інструктивного матеріалу для розвитку виконавської майстерності.

Уміти:

Самостійно добирати технічний матеріал, покликаний сприяти вивченню художньої програми, випереджати її.

Рекомендована література

1. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник ч.2, 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Музична Україна, 1982. 119 с (с. 92-117)
2. Гарлицкий М. Принципы подбора учебного материала в скрипичном классе музыкальной школы /статья из учебного пособия: Основы воспитания начинающего скрипача/ сост. М. Берлянчик. Санкт-Петербург : Лань, 2000. 253 с. (с. 166-169)
3. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением: метод. очерк. 3-е изд. Москва : Музыка, 1968. 112 с. (с. 10-15, 82-85)

Змістовий модуль II

Методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару

3-4-го року навчання (елементарний підрівень)

Засоби виконавської виразності

Твори великої форми

Тема 8. Засоби виконавської виразності

- Система засобів виконавської виразності / виконавських прийомів на струнних смичкових інструментах:
 - індивідуальні характеристики звукоутворення (повнота та виразність тону, філірування звуку);
 - виконавські штрихи як самобутні звукові рішення / засіб артикуляції;
 - тембральна та динамічна палітра;
 - аплікатура та зміна позицій;
 - вібрація;
 - виразність ладового інтонування;
 - індивідуальні особливості фразування та музичного інтонування;

- відчуття темпу/метро-ритму та агогіки;
- специфічні прийоми звукоутворення (*pizz.*, *col legno*, *sul tasto*, *sul ponticello*, *флажолети*, *con sordino* та ін.).
- Підпорядкованість засобів виконавської виразності засобам музичної виразності та художньо-емоційному змісту музичного твору

Рекомендовано проаналізувати застосування засобів виконавської виразності у творах педагогічного репертуару різних років навчання.

Засоби виконавської виразності як інструментарій втілення стильових особливостей музичного твору.

Знати та розуміти:

- Комплексну дію засобів виконавської виразності як інструментарію для втілення художнього змісту музичного твору.
- Виконавську техніку як рухове / моторне втілення системи засобів музичної / виконавської виразності.

Рекомендована література

1. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник Ч.1., 2-ге вид., перероб. та доп.. Київ : Музична Україна, 1974. 170 с. (с. 44-69)
2. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением: метод. очерк. 3-е изд. Москва : Музыка, 1968. 112 с. (с. 34-58, 65-75)
3. Гуревич Л. Скрипичные штрихи и аппликатура как средство интерпретации: монография. Ленинград : Музыка, 1988. 111 с. (с. 5-69)

Тема 10. Аналіз різножанрових мініатюр. Мініатюри кантиленного і танцювального характеру, моторні п'єси.

- Формування виконавських навичок учня-початківця на основі системного вивчення творів малої форми різних жанрів.
- Значення словесного пояснення і показу твору викладачем.
- Аналіз засобів музичної виразності у різножанрових мініатюрах:
 - темп та метро-ритм;
 - протяжність або подрібненість мелодійної лінії;
 - динаміка та фразування;
 - фактура супроводу на предмет жанрових ознак.
- Виконавські прийоми: особливості звукоутворення, використання штрихів тощо у творах різних жанрів.

Рекомендовано розглянути матеріал різножанрових мініатюр з позицій звукозображальності / передачі характеру / внутрішніх емоційних станів. Розмаїття різножанрових мініатюр дозволяє викладачеві обрати доступні та зрозумілі для учня твори з урахуванням технічно-виконавських можливостей та перспектив розвитку. Беручи до уваги вікові та індивідуальні особливості, слід прививати учневі навички творчої ініціативи та самостійності у визначенні змісту музичного твору, характеру художніх образів, засобів музичної та виконавської виразності. Поєднання у індивідуальному плані різних за характером творів дозволяє всебічно розвивати художнє мислення та виконавську техніку.

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз різножанрових мініатюр за планом.

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Бакланова Н. Мелодія
Бах Й. С. Марш
Косенко В. Купили ведмедика
Кравчук О. Гумореска
Кролл В. Полька віслючка
Лисенко М. Сонце низенько
Людкевич С. Гагілка
Ребіков В. Сумна пісня
Стеценко К. На весіллі у селі
Чайковський П. Старовинна французька пісенька

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Бетховен Л. Пісня
Бетховен Л. Контрданс
Косенко В. Скерцино
Сокальський П. Пісенька
Чейні Е. Livi's Blues
Шлемюллер Х. Марш
Шлемюллер Х. Скерцо
Шуберт Ф. Колискова
Шуман Р. Веселий селянин
Щуровський Ю. Вальс

Тема 11. Варіації. Рондо

- Особливості виконавських завдань у варіаційній формі. Строгі та вільні варіації, фактурні та жанрові
- Форма рондо. Визначення. Назва частин.
- Принцип контрастності та повторюваності тематизму.
- Застосування варіацій та рондо у педагогічному репертуарі. Особливості виконавських завдань.

Рекомендовано розглянути варіації як найбільш зрозумілий твір великої форми для учнів-початківців. Основні завдання: досягнення цілісності форми; використання цезур як способу відділити / об'єднати окремі варіації, визначення смислового центру форми (основної кульмінації); осмислене використання технічно-виконавських прийомів тощо.

Для форми рондо характерна взаємодія двох принципів: контрастності /співставлення і повторюваності / репризності. Цілісність форми досягається повторюванням, «впізнаванням» рефрену. Кожне з проведень рефрену потрібно «підготувати» (динамічні нюанси, агогіка), уникаючи монотонності та одноманітності, та з дотриманням художньої міри.

Знати та розуміти:

- ✓ Принципи варіювання у варіаційній формі (за фактурними, жанровими ознаками).
- ✓ Принципи контрастності та повторюваності у рондо.

Уміти:

- ✓ У процесі здійснення МВА визначати виконавські завдання у творах варіаційної форми та у формі рондо.
- ✓ У процесі виконання твору варіаційної форми/форми рондо об'єднувати окремі побудови у єдине ціле.

Рекомендована література

1. Способин И. Музыкальная форма: учебник. 7-е изд. Москва : Музыка, 1984. 401 с. (с. 159-176, 178-187)
2. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник. Київ : Заповіт, 1998. 368 с. (с. 257-276, 276-290)
3. Благая А. Тема с вариациями. [вебсайт]. URL : https://blagaya.ru/skripka/vio-lin_azbuka/te-ma-s-variაციyami/ (дата звернення 8.04.2021)

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Комаровський О. Варіації на тему української народної пісні «Вийшли в поле косарі»

Лисаковський О. Варіації на тему української народної пісні «Ой, дівчино, дівчино»

Рідінг О. Концерт h-moll, ч. III рондо

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Волчков І. Варіації на тему української народної пісні «Ой, за гаєм, гаєм»

Грановський Н. Варіації на тему Моцарта

Ромберг Б. Соната B-dur, ч. III рондо

Тема 12. Старовинні форми

- Сюїта.
- Старовинна сонатна (концертна) форма.
- Протиставлення як темпова та динамічна контрастність.
- Застосування у педагогічному репертуарі.
- Особливості виконавських завдань.

Рекомендовано розглянути старовинні форми з огляду використання у педагогічному репертуарі концертів та сонат барокової доби. Частина барокових сонат (da camera) своєю циклічною формою та танцювальним характером близькі до барокової сюїти.

Для ознайомлення з естетикою доби бароко ще на початковому етапі навчання варто включати в індивідуальний план учня старовинні танці, які є основою барокових сюїт та сонат da camera. Це буде сприяти формуванню розуміння стильових відмінностей музики різних історичних періодів.

Знати:

Особливості виконавських жанрово-стильових завдань у барокових творах.

Уміти:

Здійснювати методико-виконавський аналіз творів барокової доби за планом.

Рекомендована література

1. Способин И. Музыкальная форма: учебник. 7-е изд. Москва : Музыка, 1984. 401 с. (с. 230-240)

2. Старовинна музика. Музичний матеріал для розвитку творчого мислення: навч.-метод. посібник / ред.-упорядник Червова О. Київ : Фенікс, 2018. 100 с. (с.7-27)
3. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник. Київ : Заповіт, 1998. 368 с. (с. 306-309, 293-297)

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Вівальді А. Концерт G-dur

Кореллі А. Соната e-moll, окремі частини

Люллі Ж. Гавот та мюзет

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Вівальді А. Концерт C-dur

Кореллі А. Сарабанда та Гавот з сонати e-moll

Перселл Г. Сюїта

Тема 13. Сонатна форма

- Сонатна форма як вища форма інструментальної музики.
- Складність та насиченість музично-драматургічного розвитку.
- Особливості виконавських завдань.
- Сонатна форма першої частини концерту.
- Особливості сонатної форми у творах педагогічного репертуару для учнів-початківців.
- Сонатний цикл.

Твори сонатної форми вимагають від викладача і учня вирішення значної кількості різноманітних завдань: як художньо-виконавського, так і технічного плану. Основні труднощі роботи полягають у цілісному усвідомленні твору, розумінні його складових і їх взаємодії, використанні значної кількості різноманітних технічно-виконавських прийомів, підпорядкованості цих прийомів художньо-образному змісту музичного твору.

Список педагогічного репертуару має містити твори сонатної форми (концерти, сонати) відповідні програмним вимогам кожного класу. При включенні певного твору великої форми до індивідуального плану учня, слід, окрім програмних вимог, враховувати індивідуальні характеристики учня: готовність до роботи над значним об'ємом музичного матеріалу, вік, ступінь музичного розвитку, інтелектуальні здібності та технічну підготовку.

У педагогічній практиці склалася традиція виокремлювати першу частину циклічної сонатної форми (з цілком зрозумілих причин). Це призводить до того, що інколи учні навіть не підозрюють, що існують 2 та 3 частини кон-

церту/сонати, які вони «виконують». Тому при вивченні великої форми бажано знайомити учня з музичним матеріалом всього циклічного твору, навіть у оглядовому, узагальненому вигляді (як прослуховування запису / виконання викладача).

Знати та розуміти:

- ✓ Особливості структури та динамічного розвитку сонатної форми.
- ✓ Особливості контрастності та єдності тематичного матеріалу, тематичного та тонального розвитку.
- ✓ Основні виклики у роботі над сонатною формою з учнями

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз творів сонатної форми за планом.
- ✓ У процесі МВА планувати роботу над сонатною формою з конкретним учнем, визначаючи поетапність роботи та пріоритетність завдань.

Рекомендована література

1. Способин И. Музыкальная форма: учебник. 7-е изд. Москва : Музыка, 1984. 401 с. (с. 189-220, 242-250)
2. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник. Київ : Заповіт, 1998. 368 с. (с. 290-293, 297-305, 311-313.)

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Бакланова Н. Сонатина
Кравчук О. Концерт, ч. I
Рідінг О. Концерт G-dur, ч. I

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Бреваль Ж. Соната C-dur, ч. I
Бреваль Ж. Концертино A-dur
Гольтерман Г. Концерт №4, ч. I

Змістовий модуль III

Методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару для учнів середніх класів (базовий підрівень)

Індивідуальний план учня. Розвиток художнього мислення

Тема 15. Ансамблеве виконавство. Аналіз ансамблевих творів.

- Колективні форми музичення та їх значення для розвитку виконавських здібностей учнів.
- Особливості формування ансамблевих навичок в учнів різних вікових категорій.

- Значення ансамблю *викладач-учень* для розвитку внутрішніх слухових уявлень та виконавських умінь учня-початківця.

«**Ансамбль музичний** (від *фр.* ensemble разом). 1. Мистецький колектив з виконавців, які виступають разом. 2. Спільне виконання твору кількома виконавцями. 3. Музичний твір для ансамблю виконавців. [18, с.-76]»

Рекомендовано розглянути ансамблеве виконавство як колективну творчість, яка характеризується єдністю засобів виконавської виразності, відчуттям ролі ведучого голосу, збалансованістю динаміки, вмінням слухати партнерів по ансамблю. Гра в ансамблі сприяє розвитку музичного мислення: швидше формується уявлення про якість звукоутворення та виконавські прийоми, розвивається здатність до концентрації уваги, виконавської зосередженості та відповідальності.

Знати та розуміти:

- ✓ Як відбувається формування ансамблевих навичок у учнів різних вікових категорій.
- ✓ Значення колективного музичення для розвитку художнього мислення, творчої активності учнів.

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз ансамблевих творів за планом.
- ✓ У процесі МВА визначати рівень складності ансамблевих творів.

Тема 16. Образно-асоціативне мислення

- Асоціативні зв'язки як інструмент активізації творчої уяви.
- Асоціації/ образні уявлення під впливом музики:
 - з музичними творами;
 - творами інших видів мистецтва;
 - явищами природи;
 - діяльністю людини;
 - сферою емоційної чуттєвості людини.
- Життєвий досвід як фундамент художнього сприйняття та розуміння музики.

Створення художньо-емоційного образу музичного твору супроводжується процесами асоціативного мислення. Рекомендовано у процесі здійснення методико-виконавського аналізу приділяти увагу асоціативним зв'язкам.

Особливістю дитячого мислення є його образний характер. У сприйнятті дитини музика тісно пов'язана зі співом, рухом, зоровим сприйняттям (зокрема з кольором) [9, с.-350-355]. Реакція на музику та пояснення дорослих також формують в дитячій уяві художні враження про музичний твір [9, с.-344].

У педагогічній діяльності особливого значення набуває вміння словесно, зрозумілою учневі мовою, пояснити образно-емоційний зміст музичного твору. Використовуючи епітети, близькі та знайомі дитині метафоричні характеристики музичного образу, майбутній викладач повинен навчитися передавати власні враження та емоції, що виникли під впливом певного музичного твору. Подібна вербальна комунікація покликана надихнути і спонукати учня до емоційного переживання і виразного відтворення музики, осмисленій діяльності на всіх етапах роботи над твором [2, с.-97].

Уміти:

- ✓ Пояснити образно-емоційний зміст музичного твору зрозумілою для дитини мовою, використовуючи асоціативні зв'язки та співставлення.
- ✓ Добирати епітети, синоніми, влучні метафоричні звороти для характеристики музичного образу / звукового рішення / виконання технічних прийомів тощо.

Рекомендована література

1. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением: метод. очерк. 3-е изд. Москва : Музыка, 1968. 112с. (с. 97-107)
2. Бесіди про мистецтво: ТНП елементарного підрівня початкової мистецької освіти / укл. Т. Житнік, І. Копилковська, Т. Корнакова, О. Кушнір, В. Левенець, І. Панасенко, Л. Соколова, Т. Тихомирова, С. Трускалова, М. Шафран. Київ, 2020. 75 с. URL : <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/544> (дата звернення 21.04.2021)
3. Полянский Ю., Меламед П., Мурзина Е. Воспитание и обучение в ДМШ. Скрипка. Виолончель. 1 кл.: экспериментальное метод. пособ. для педагогов. Киев : Музычна Украина, 1988. 71с. (с. 29-37)

Тема 17. Індивідуальний план учня

- Значення влучно обраного репертуару для розвитку художнього мислення та виконавської техніки учня.
- Принципи формування індивідуального плану учня:
 - індивідуальні характеристики учня як визначальний фактор;
 - послідовність та логічність у формуванні виконавських навичок та художнього мислення;

- прогресивність репертуару/ послідовне підвищення рівня складності твору;
- художня змістовність творів та різноманітність репертуару;
- раціональне співвідношення художнього та інструктивного матеріалу;
- відповідність програмним вимогам.

Уміти:

Скласти індивідуальний план для конкретного учня за розгорнутою характеристикою.

Рекомендована література

1. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник Ч.2., 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Музична Україна, 1982. 119с. (с. 53-67)
2. Гарлицкий М. Принципы подбора учебного материала в скрипичном классе музыкальной школы /статья из учебн. пособ. Основы воспитания начинающего скрипача / сост. Берлянич М. Санкт-Петербург : Лань, 2000. 253с. (с.154-163)
3. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением: метод. очерк. 3-е изд. Москва : Музыка, 1968. 112с. (с. 10-15)

Тема 18. Виконавські завдання у мініатюрах кантиленного характеру

- Значення внутрішніх слухових уявлень для формування якісного звукоутворення на струнних смичкових інструментах.
- Виконавські завдання для досягнення «вокальності» звучання:
 - плавні зміни смичка та зміни позицій;
 - художньо обґрунтована аплікатура;
 - динамічні та тембральні засоби виконавської виразності;
 - виразні функції *vibrato*.

«Кантилена (іт. cantilena – спів, розспівування) – 1. Здатність вокаліста до злитого звукоутворення та фонації на широкому диханні, найважливіший компонент співацької майстерності. 2. Мелодійність музики та її виконання, здатність музиканта до зв'язано-наспівного звучання...з кінця XVII ст. - пісня або інструментальний твір з наспівною мелодією.[13]»

Робота над звукоутворенням – процес, що розпочинається з перших контактів дитини з інструментом та продовжується все життя. Удосконалення звукової майстерності не має меж. Подібно до пошуку тонів фарб у живописі,

у музичному виконавстві відбувається пошук звукових фарб. Добір відповідних динамічних нюансів, тембрального колориту, характеру звуку походить від розуміння змісту твору, характеру музичних образів та внутрішніх еталонних уявлень виконавця. Відповідно, і кожен виконавський прийом формується у тісному зв'язку зі слуховими уявленнями та реалізується через вільний, невимушений рух (так званий слухо-руховий метод). Необхідну для кантилени, «вокальність» звучання неможливо досягти без рухової свободи та фізіологічно-вірного пристосування до інструменту.

Включення кантиленного твору в індивідуальний план учня відбувається за принципом варіативності для різних вікових категорій. Необхідно враховувати технічно-виконавський рівень, розвиток художнього мислення, ступінь емоційної зрілості юного виконавця.

Знати та розуміти:

Особливості фразування, розміщення цезур / дихання, розташування опорно-сміслових моментів у кантилені.

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз мініатюр кантиленного характеру за планом.
- ✓ Визначати виконавські завдання в процесі здійснення МВА кантиленних творів для учнів середніх класів.

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Брамс Й. Колискова
Лисенко М. Елегія
Лятошинський Б. Мелодія
Перголезі Д. Арія
Сокальський П. Елегія
Шуман Р. Мрії

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Барвінський В. Мелодія
Гольтерман Г. La Foi
Дворжак А. Мелодія
Дремлюга М. Лірична пісня
Матезон Й. Арія
Хачатурян А. Андантіно

Тема 19. Виконавські завдання в різножанрових характерних мініатюрах

- Мініатюра як універсальний, часто уживаний жанр педагогічного репертуару.
- Історично сформовані, притаманні певним жанрам елементи музичної мови / метро-ритмічні структури / темп виконання тощо.
- Жанрові ознаки у фортепіанному супроводі.
- Виконавські засоби виразності:
 - штрихи як засіб артикуляції;
 - зручність та художня обґрунтованість аплікатури;
 - виражальні функції vibrato;
 - яскравість динамічних зіставлень;
 - пружність метро-ритмічної пульсації та сталість основного темпу.
- Неподільність технічних та художніх завдань у процесі роботи над музичним твором.

Робота над різноплановими мініатюрами формує художнє мислення учня, сприяє створенню комплексу жанрово-стильових уявлень. Для визначення жанрової природи п'єси, окрім назви твору та композиторських вказівок щодо темпу / характеру / артикуляції, слід звертати увагу на особливості метро-ритмічної пульсації, музичний синтаксис, фактуру супроводу тощо.

Розуміння жанрової природи музичного твору, його форми, аналіз засобів композиторської виразності дає ключ до розуміння характеру музичних образів та творчого добору відповідних засобів виконавської виразності та технічно-виконавських прийомів.

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз різножанрових мініатюр за планом.
- ✓ Добирати засоби виконавської виразності та виконавські прийоми з урахуванням образно-художнього змісту твору.
- ✓ Добирати попередній та супутній допоміжний технічно-інструктивний матеріал, методи та варіанти опрацювання складних місць.

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Гайонет Ж. Джазова балада

Глієр Р. Пастораль

Зноско-Боровський Бурлеска

Косенко В. Балетна сцена
Крейслер Ф. Марш дерев'яних солдатиків
Мострас К. Східний танець
Рідінг О. Танець стрекози

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Айвазян А. Грузинський танець
Бетховен Л. Менует
Букінік М. Гумореска
Гольтерман Г. На полюванні
Шостакович Д. Шарманка
Шуман Р. Дід Мороз
Щуровський Ю. Гопак

Тема 20. Аналіз моторних п'єс віртуозного напрямку

- Мета включення даного твору у репертуар учня.
- Аналіз рівня складності твору, добір відповідного інструктивного матеріалу.
- Методичний план роботи над твором.

Рекомендовано розглянути моторні п'єси як основу для розвитку віртуозної техніки: оскільки виконавські прийоми, сформовані на інструктивному матеріалі, потребують «шліфування» на художніх творах. Для остаточного оформлення виконавської навички у стадії становлення слід виважено обирати відповідні до можливостей учня моторні п'єси, пам'ятаючи про принцип послідовності та поступовості у формуванні виконавської техніки. Невиправдане завищення репертуару подекуди призводить до зайвого напруження виконавського апарату, втрати якості гри, посиленню технічно-виконавських недоліків та інших небажаних наслідків.

Моторні твори віртуозного напрямку ставлять вимоги до виконавської техніки учня і потребують:

- системної роботи пальців лівої руки та чіткості артикуляції;
- «знання грифу» та легких, невимушених переходів;
- розвиненої координації рук;
- володіння штриховою технікою;
- наявності вольових лідерських якостей та сценічної витримки;
- уміння усвідомлено та раціонально працювати.

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз моторних п'єс віртуозного напрямку за планом.
- ✓ Скласти методичний план роботи над моторно-віртуозною п'єсою.
- ✓ Добирати попередній та супутній допоміжний технічно-інструктивний матеріал, методи та варіанти опрацювання складних місць.

Зразки творів педагогічного репертуару СКРИПКА

Бом К. Безперервний рух
Гюnten X. Маленький тамбурын
Дженкінсон Е. Танець
Курчі А. Чардаш
Потсток В. Сувенір де Сарасате
Яньшинов О. Пряля

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Гоенс Г. Скерцо
Гольтерман Г. Етюд-каприс
Гольтерман Г. У негоду
Дженкінсон Е. Танець
Сквайр В. Тарантела

Тема 21. Аналіз творів великої форми

- Аналіз форми та основні виконавські завдання у варіаціях, рондо, сонатах та концертах:
 - усвідомлення цілісності композиції, поєднання окремих тем та розділів у єдине ціле;
 - добір доцільних засобів виконавської виразності та виконавських прийомів;
 - витриманість основного темпу та пластичність темпових відхилень.
- Основні етапи роботи над твором великої форми:
 - ознайомлення з твором, розбір нотного тексту, загальний виконавський план твору;
 - відчуття цілісності форми через зосередженість над окремими розділами, опрацювання технічно-складних місць;
 - завершальний етап роботи (збагачення виконавського плану, уточнення та деталізація) та підготовка до виступу.

Твори великої форми потребують від учня відповідного виконавського досвіду та музичного світогляду, розвиненого художнього мислення та здатності охопити великий об'єм музичного матеріалу, концентрації уваги та тренуваної пам'яті. Усвідомлена раціональна робота над твором, опрацювання окремих фрагментів у сповільненому темпі допомагають зосередитись на якості звучання, інтонації та артикуляції, динаміці, фразуванні та музичному інтонуванні тощо.

На всіх етапах роботи викладач має допомогти учневі полегшити та раціоналізувати процес вивчення, застерігаючи від помилок. При цьому варто пам'ятати про виховання самостійності, як здатності вирішувати все більш складні художні завдання[2, с–22, 23].

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз творів великої форми за планом.
- ✓ У процесі здійснення МВА творів великої форми визначати виконавські завдання, рівень складності твору, виконавські труднощі та шляхи їх подолання.

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Акколаі Ж. Концерт
Данкля Ш. Варіації на тему Паччіні
Зейтц Ф. Концерт №3
Комаровський О. Концерт №2
Мач С. Концертино

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Бреваль Ж. Концерт №2
Вівальді А. Концерт a-moll
Гольтерман Г. Концерт №4
Нельк А. Концертино D-dur
Щуровський Ю. Ескізи

Змістовий модуль IV.

**Методико-виконавський аналіз творів педагогічного репертуару
для учнів випускних класів (поглиблений підрівень)
Розвиток музичного світогляду**

Тема 23. Музичний стиль

- Багатозначність категорії *стиль*.
- Музичний стиль як сукупність характерних ознак:
 - окремого музично-історичного періоду;
 - національної своєрідності;
 - індивідуальної композиторської / інтерпретаторської манери.
- Класифікація стилю за музично-історичним критерієм.
- Виконавські засоби втілення стильових особливостей музичного твору.

Рекомендовано визначити характерні засоби виконавської виразності та виконавські прийоми, притаманні стильовим особливостям **бароко**, **класицизму** та **романтизму**: характеристики звукоутворення та вібрації; особливості фразування та динаміки (гучності); штрихові рішення як засоби артикуляції та інші. На прикладі творчості видатних композиторів проаналізувати категорії **національний стиль** та **індивідуальний стиль**.

Знати та розуміти:

Значення внутрішнього слухового досвіду у визначенні стильових особливостей музичного твору.

Уміти:

- ✓ У процесі здійснення МВА добирати засоби виконавської виразності з урахуванням стильових особливостей твору.
- ✓ Пояснити, зрозумілою дитині мовою, особливості застосування виконавських прийомів для музики різних епох.

Рекомендована література

1. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник. Київ : Заповіт, 1998. 368с. (с. 323-338)
2. Старовинна музика. Музичний матеріал для розвитку творчого мислення: навч.-метод. посібник/ ред.-упорядник Червова О. Київ : Фенікс, 2018. 100с. (с. 3-29)
3. Благая А. Л. Ауэр. Стиль. [веб-сайт] URL : https://blagaya.ru/skripka/violin_azbuka/ne-v-stile/l-auer-stil/ (звернення 9.04.2021)

Тема 24. Інтерпретація

- Музична інтерпретація як творче прочитання нотного тексту та аналіз музичного твору як повноцінна інтерпретаційна версія.
- Особливості інтерпретації на різних етапах навчання.
- Роль світогляду, життєвого досвіду у створенні інтерпретації.

- Проблема «стандартизацій» виконавських інтерпретацій.

«Інтерпретація (від лат. *interpretation* - пояснення, тлумачення) – процес осмислення звукової реалізації виконання нотного тексту. У ширшому плані *інтерпретація* визначається не лише як виконавське, а будь-яке (і слухачке, і музикознавче) трактування музичного твору, що має привести до глибинного розуміння його змістово-сислової концепції [19, с–254]»

Рекомендовано розглянути категорію **інтерпретація** як прочитання композиторського тексту; виконавський аналіз - як інтерпретаційну версію. Розуміти важливість виховання художнього мислення, удосконалення технічної майстерності, розвитку прийомів виразно-емоційного виконання, накопичення внутрішнього слухового досвіду як необхідних умов інтерпретації музичного твору на різних етапах навчання.

Виконавський аналіз твору; пошук звукових рішень/ творчий добір відповідних засобів виконавської виразності на ґрунті внутрішнього слухового еталонного уявлення про музичний твір; глибоке переживання емоційного змісту музичного твору - інструментарій для створення художньо-змістовної інтерпретації.

Інтерпретація не передбачає будь-яких змін у композиторському тексті. Окрім того, виконавець повинен дотримуватися авторських вказівок щодо темпу, динаміки, характеру, не порушувати жанрово-стильову природу музичного тематизму тощо.

Знати та розуміти:

- ✓ Роль виконавського аналізу у створенні вартісної художньої інтерпретації.
- ✓ Значення художнього образно-асоціативного мислення, прийомів виразно-емоційного виконання та рівня технічної майстерності у створенні інтерпретації.

Рекомендована література

Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник Ч.1., 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Музична Україна, 1974. 170 с. (с. 53-69)

Тема 25. Агогіка

- Агогіка як засіб композиторської виразності.
- Агогіка як засіб виконавської виразності.
- Закономірності та взаємодія темпових відхилень при виконанні музичного твору.

- Агогіка та почуття художньої міри.

«Агогіка (від гр. agoge -веду, рухаю)-незначні відхилення (уповільнення або прискорення) від темпу та метру, які мають місце під час виконання і підпорядковуються завданням створення художнього образу. Агогіка може визначатись автором або виникати залежно від художнього задуму та інтуїції виконавця.[13]»

«Зв'язок музичного ритму і темпу з диханням не можна розглядати лише з точки зору виконавської техніки. Ритм дихання, втілений у музиці, здатен надавати їй (техніці) риси щиросердності, людяності.[8, с.-20]»

Знати та розуміти:

- ✓ Музичні терміни, що позначають агогічні відхилення.
- ✓ Зв'язок агогіки з фразуванням, артикуляцією та динамікою.
- ✓ Закономірності та взаємодію темпових відхилень (закон компенсації).
- ✓ Значення цезури як виконавського дихання.

Рекомендована література

1. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник Ч.1, 2-ге вид., перероб. та доп.. Київ : Музична Україна, 1974. 170с. (с. 53-58)
2. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением: метод. очерк. 3-е изд. Москва: Музыка, 1968. 112 с. (с. 59-65)
3. Благая А. Скрипичная азбука: Агогика. [вебсайт] URL : https://blagaya.ru/skripka/violin_azbuka/agogika/ (дата звернення 9.04.2021)
4. Благая А. Скрипичная азбука: Украденное время, tempo rubato. [вебсайт] URL: https://blagaya.ru/skripka/violin_azbuka/ukradennoe-vremya/ (дата звернення 9.04.2021)

Тема 26. Поетична образність у п'єсах кантиленного характеру: засоби виконавської виразності.

- Кантилена як головний ресурс художньо-виразної гри та емоційного впливу на слухачів виконавця на струнних смичкових інструментах.
- Назва твору та коло художніх образів.
- Внутрішні еталонні слухові уявлення, звукова майстерність та пластика виконавських рухів.
- Комплекс засобів виконавської виразності в кантилені:
 - відчуття «безперервності» legato / пластичні зміни смичка;
 - емоційна наповненість звуку;
 - художньо-обґрунтована аплікатура та «вокальність» змін позицій;

- художня виразність та різноманітність vibrato;
- почуття міри у застосуванні portamento;
- виразність музичного інтонування;
- динаміка як засіб фразування;
- пластика метро-ритмічної пульсації;
- тембральна та динамічна палітра.

Рекомендовано розглянути роботу над художнім образом з позицій роботи над звукоутворенням, добором художньо-обґрунтованих засобів виконавської виразності та відповідних виконавських прийомів.

Ліричним, кантиленним творам, як правило, притаманна «безкінечність» мелодійної лінії, так зване «широке дихання». Визначення музичного синтаксису (особливостей фразування, розміщення кульмінаційних хвиль та цезур), аналіз фортепіанного супроводу (формоутворююча роль гармонії) є важливими аспектами виконавського аналізу подібних творів.

Розуміти:

- ✓ Особливості фразування, розміщення цезур, розташування опорно-смислових моментів у кантилені.
- ✓ Розміщення кульмінацій, сходження на кульмінаційні вершини та спад.
- ✓ Логіку музичної думки: співвідношення кульмінацій у всіх побудовах форми, основну кульмінацію.

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз творів кантиленного характеру за планом.
- ✓ Добирати засоби виконавської виразності та виконавські прийоми з урахуванням образно-художнього змісту твору.

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Верачіні Ф. Ларго
 Косенко В. Мрії
 Массне Ф. Роздум з опери «Таїс»
 Паганіні Н. Кантабіле
 Скорик М. Елегія
 Стецюк О. Романтичний прелюд

АЛЬТ

Глієр Р. Романс
 Лятошинський Б. Мелодія

Цинцадзе С. Романс
Жербін М. Вокаліз
Лисенко М. Елегія

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Бах Й. Аріозо
Лятошинський Б. Мелодія
Скорульський М. Ларго
Форе Г. Пробудження
Форе Г. Ламенто
Сен-Санс К. Лебідь

КОНТРАБАС

Хачатурян А. Андантіно
Перголезі Д. Арія
Матезон Й. Арія

Тема 27. Програмні (за назвою) жанрово-стильові мініатюри: виконавські завдання.

- Назва п'єси як коротка змістовна програма, що вказує на належність до певного жанру чи стилю.
- Розмаїття характерів музичних образів у жанрово-стильових мініатюрах.
- Особливості застосування засобів виконавської виразності / технічно-виконавських прийомів у творах різних стилів:
 - штрихи як засіб індивідуалізації музичної інтонації;
 - темп як жанрово-стильова ознака та засіб виконавської виразності;
 - художньо-обґрунтовані різноманітні типи vibrato та тембральна палітра;
 - застосування динамічних нюансів;
 - особливості метро-ритмічної пульсації;
 - володіння різними типами фактури та специфічними виконавськими прийомами.

Рекомендовано розглянути назву твору як узагальнену програму, що вказує на жанрово-стильові ознаки, вводить у коло художніх образів-символів, розкриває певну сюжетну лінію.

Жанрово-стильові мініатюри потребують розвинених музично-слухових уявлень, виконавського досвіду та відповідного рівня технічної майстерності.

Учень, здійснюючи виконавський аналіз твору, набуває навичок творчого осмислення авторського задуму та створення уявної інтерпретаційної моделі твору. Осмислений добір відповідних виконавських засобів є звуковим втіленням нотного тексту та внутрішніх слухових уявлень.

Викладач спрямовує творчі пошуки, допомагаючи визначити форму, жанрову природу, стильові особливості музичного твору, відповідні до стилю та жанру засоби виконавської виразності; керує процесом планування роботи над твором, опануванням технічно-складних місць, підготовкою до сценічного виступу тощо.

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз жанрово-стильових мініатюр за планом.
- ✓ У процесі здійснення МВА визначати рівень складності твору, виконавські труднощі та шляхи їх подолання.

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Венявський Г. Мазурка «Сільський музикант»

Гоноболін О. Танго вогню

Зноско-Боровський О. Українське скерцо

Крейслер Ф. Маленький віденський марш

Мусоргський М. Гопак

Шостакович Д. Ліричний вальс

АЛЬТ

Бах Й. Три органні прелюдії

Зноско-Боровський О. Гумореска

Кабалевський Д. Танець

Косенко В. Куранта

Прокоф'єв С. Марш

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Арутюнян О. Експромт

Дімітреску К. Селянський танець

Ервелуа К. Метелики

Поппер Д. Арлекін

Поппер Д. Танець гномів

Чайковський П. Сентиментальний вальс

КОНТРАБАС

Гайдн Й. Серенада

Косенко В. Скерцино

Тема 28. Виконавські завдання у концертно-віртуозних п'єсах.

- Розуміння поняття *віртуозність*.
- Артистизм як визначальна складова віртуозної гри.
- Технічна складність віртуозних творів як самодостатній засіб художньої виразності.
- Виконавські завдання у віртуозних творах:
 - високоточні завдання у сфері координації рук;
 - володіння різними типами фактури;
 - застосування різноманітних віртуозних штрихів та їх комбінацій, специфічних виконавських прийомів;
 - зручні та раціональні аплікатурні рішення;
 - повноцінність звукового тону при виконанні всіх елементів техніки;
 - стійка та безперервна метро-ритмічна пульсація;
 - сталий темп як засіб збереження цілісності композиції;
 - вольові якості та артистизм.

«**Віртуоз** (італ. *virtuoso*, від лат. *virtus* – доблесть, талант) – артист-музикант, який досконало володіє виконавською технікою свого мистецтва. [13]»

Рекомендовано розглядати віртуозність як прагнення до досконалості у всіх елементах виконавської техніки / як найвищий рівень виконавської майстерності. Надскладні технічні завдання (віртуозні штрихи; швидкий темп; подвійні ноти та акорди, флажолети, специфічні виконавські прийоми, пасажна техніка тощо) у концертно-віртуозних творах є демонстрацією технічних можливостей і покликані вразити слухачів, тобто є головним та самодостатнім засобом виразності.

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз п'єс концертно-віртуозного стилю за планом.
- ✓ У процесі здійснення МВА віртуозних мініатюр:
 - визначати рівень складності твору, виконавські труднощі та шляхи їх подолання;
 - раціонально планувати роботу над твором;

- уміти добирати допоміжний інструктивний матеріал, опрацювання якого має передувати вивченню художнього твору і створювати необхідний технічно-виконавський «запас».

Зразки творів педагогічного репертуару

СКРИПКА

Беріо Ш. Вихор №1
 Дакен А. Зозуля
 Рис Ф. Безперервний рух
 Фіокко П. АLEGRO
 Шер В. Метелики
 Шуберт Ф. Бджілка

АЛЬТ

Цинцадзе С. Хорумі
 Фрескобальді Токата
 Фіокко П. АLEGRO
 Кюї Ц. Безперервний рух
 Гаджиєв Д. Скерцо

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Айвазян А. Концертний етюд
 Гольтерман Г. Капричіо
 Поппер Д. Тарантела
 Поппер Д. Пряля
 Форе Г. Метелик

КОНТРАБАС

Шлемюллер Х. Безперервний рух
 Дітерсдорф К. Танець

Тема 29. Аналіз творів великої форми

- Передача стильових особливостей творів великої форми засобами виконавської виразності.
- Робота над твором великої форми як спільна творча діяльність викладача та учня
- Інструментальний концерт. Еволюція жанру від А. Вівальді – до наших днів.

Вивчення творів великої форми, що відповідають програмним вимогам випускних класів музичної школи, вимагає від учня наявності виконавського

досвіду, мистецького світогляду та розвинутого художнього мислення, відповідної технічно-виконавської підготовки та системних музично-теоретичних знань.

Викладач, не обмежуючи творчу ініціативу та самостійність учня, керує всіма етапами роботи: обирає твір; допомагає здійснити виконавський аналіз; спрямовує у виборі відповідних засобів виразності та виконавських прийомів; передбачає можливі труднощі у розборі тексту / вивченні твору / підготовці до виступу; планує поетапно роботу.

Для барочних та класичних сонат / сонатин характерні «камерність» тематичного протиставлення (у сонатах доби бароко контраст між частинами циклу), невеликі розміри та лаконічність висловлювання. Натомість інструментальний концерт – більш масштабний, з розвинутою драматургією твору, що вимагає від виконавця особистої зрілості, розвинених лідерських якостей, усвідомлення себе як «соліста, що змагається з оркестром».

«**Концерт** – (нім. *Konzert* від *итал.* *concerto* – буквально змагання (голосів) від *лат.* – *concerto* – змагаюсь) – твір для багатьох виконавців, де меншу частину інструментів або голосів (або один інструмент) протиставлено більшій їх частині чи всьому оркестру. Партія соліста (чи солістів) вирізняється тематичною рельєфністю музичного матеріалу, барвами звучання, фактурними прийомами, максимальним використанням можливостей інструментів чи голосів. Від кінця XVIII ст. найбільшого поширення набули концерти для одного інструмента з оркестром, дещо меншого – для декількох інструментів з оркестром (подвійний, потрійний)... В епоху класицизму перша частина концерту почала компонуватись у сонатній формі. [19, с.-559, 560]»

Уміти:

- ✓ Здійснювати методико-виконавський аналіз творів великої форми за планом.
- ✓ У процесі здійснення МВА творів великої форми визначати виконавські завдання, рівень складності твору, виконавські труднощі та шляхи їх подолання.
- ✓ Здійснювати аналіз клавірного перекладу оркестрової партії інструментального концерту.

Зразки творів педагогічного репертуару СКРИПКА

Бах І.С. Концерт a-moll

Віотті Д. Концерт №23, Іч.

Гендель Г. Сонати

Кабалевський Д. Концерт
Моцарт В. Концерт ре мажор «Аделаїда»
Шпор Л. Концерт №2, I ч

АЛЬТ

Вівальді А. Концерт C-dur
Вівальді А. Соната G-dur
Гендель Г. Концерт h-moll
Зейдман Б. Концертино №1
Марчелло Б. Соната G-dur

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Бах І.К. Концерт c-moll
Гайдн Й. - Поппер Д. Концерт C-dur
Гольтерман Г. Концерт №3
Гольтерман Г. Концерт №5
Кленгель Ю. Концертино C-dur

КОНТРАБАС

Гендель Г. Гавот з варіаціями
Вівальді А. Концерт C-dur, ч.І
Бетховен Л. Сонатина

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ МВАПР

Список творів педагогічного репертуару музичної школи, що вивчаються у курсі МВАПР, повинен охоплювати основні жанри та музичні форми у порядку ускладнення виконавських завдань. Рекомендовано впорядковувати цей список **відповідно до програмних вимог по класам і у відповідній кількості**. Особливе місце у репертуарі має бути відведено творам українських композиторів, близьким та зрозумілим своєю інтонаційною природою учням. Такі твори покликані формувати почуття національної ідентичності та сприяти усвідомленому ставленню до української культури як невід'ємної частини загальносвітової культурної спадщини.

Окрім практичних форм роботи для опрацювання теоретичних питань доцільно вводити наступні види занять: **діалогові форми, семінари-диспути, проблемне навчання**. Такі форми вводять студентів у сферу професійної діяльності, розвивають творче і критичне мислення, удосконалюють вербальні навички, стимулюють інтерес до професійного зростання.

У ході діалогової форми заняття викладач ставить перед студентами завдання. У конкретному випадку, наприклад, визначення засобів виконавської виразності. Студенти, апелюючи до власного виконавського / внутрішнього слухового досвіду, міжпредметних зв'язків, у діалоговій, пошуковій формі добирають і формують комплекс засобів виконавської виразності. У ході заняття викладач коригує пошукову діяльність студентів, у кінці заняття підводить підсумки.

Студентам рекомендовано вести конспект-щоденник з МВАПР, який має містити план методико-виконавського аналізу, список творів педагогічного репертуару, що були опрацьовані в курсі МВАПР, плани-конспекти окремих тем тощо. Така форма роботи покликана привчити майбутніх фахівців до організованості та системності у професійній діяльності та допомогти у підготовці до комплексного державного екзамену «Основи педагогічної майстерності».

Розвитку лексики і використання словесно-художніх прийомів у ході аналізу твору педагогічного репертуару сприяють форми практичної творчої роботи, як наприклад: створення словника синонімів/антонімів, котрі передають емоційний стан або характер музики; написання коротких есе-вражень від прослуховування музичного твору тощо. Залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності практичного спрямування формує навички творчого мислення.

Самостійна робота студентів

Викладач забезпечує зміст самостійної роботи студентів (далі СРС): дає завдання, формулює мету, розробляє вказівки і інструкції до виконання, добирає методичну і довідкову літературу, інформує про форму контролю, критерії оцінювання і терміни виконання.

Викладач вільний у виборі форм та методів організації СРС і повинен керуватися особистісно-орієнтованим підходом до студентів, враховувати норми навантаження / нормативну кількість годин, відведених для самостійної роботи у навчальному плані.

У багатьох випадках програми навчальних дисциплін передбачають написання студентами рефератів. Для виконання такого виду роботи необхідно запланувати відповідну кількість годин самостійної роботи. У *Методичних рекомендаціях для ЗВО з підтримки принципів академічної доброчесності (v-650729-18) від 23.10.2018* вказано, що нормативи часу для написання реферату мають бути не менше ніж 2-3 години на сторінку тексту. Таким чином, написання навіть одного реферату забирає значну кількість годин, відведених для самостійної роботи студентів. У випадку, якщо викладач вважає написання рефератів необхідним заходом, слід сформулювати вимоги до змісту реферату, вказати кількість сторінок друкованого тексту та пояснити вимоги щодо дотримання норм академічної доброчесності.

Розвиток професійної ерудиції майбутніх викладачів неможливо уявити без читання спеціальної методичної літератури. Найкращий варіант – коли нагальною внутрішньою потребою студента стає опрацювання методичної літератури, як ефективного інструмента саморозвитку та самовдосконалення. Викладач дає вказівки щодо рекомендованої літератури.

Аналіз музичного твору передбачає вміння «побачити всю музичну тканину», а це напряду пов'язано з навичками читання нот з аркуша. Здатність швидко і вільно прочитати нотний текст, почути його внутрішнім слухом і відтворити на інструменті без попереднього вивчення – важлива умова успішної професійної діяльності майбутнього викладача. Це дає можливість в короткий термін охопити значну кількість творів. Доцільно певну кількість годин, відведених на самостійну роботу студентів, використати для вдосконалення навичок читання нот з аркуша, використовуючи твори педагогічного репертуару.

На думку авторів, окрім традиційних методів організації самостійної роботи (самостійне опрацювання теоретичних питань, вивчення творів педагогічного репертуару) доцільно застосовувати й наступні творчі форми:

- Завдання з самостійного редагування музичного твору, добір доцільних виконавських прийомів;

- Аналіз, розбір і вивчення твору без інструменту, з подальшим виконанням;
- Формування індивідуального плану учня за розгорнутою характеристикою;
- Добір інструктивного матеріалу для опрацювання певного твору, самостійне створення вправ на освоєння технічного прийому;
- Використання творів педагогічного репертуару у виконавській діяльності, зокрема, у профорієнтаційних концертах.

Створення редакції музичного твору / робота з «вибіленим» текстом без аплікатури або, як більш складний вид роботи, і без графічного позначення штрихових рішень. Зацікавленість студентів може посилити змагальний, конкурентний характер завдання: всі студенти отримують один і той же твір для редагування [12, с.–10]. Результатом такої діяльності має стати виконання і аналіз /обґрунтування обраних виконавських прийомів згідно з розумінням жанрової природи, інтонаційної мови і, загалом, художнього змісту. Варто пам'ятати, що це – творче завдання, яке може мати **декілька варіантів розв'язання**. Головна мета такого виду роботи – активізація творчого мислення майбутніх викладачів, практичне застосування теоретичних знань та умінь.

Ще один вид творчого завдання – це **жанрове варіювання** мелодії. Змінюючи динаміку, темп, характер штриха, метр, розташування опорно-сміслових моментів у фразі тощо, студенти змінюють жанр мелодії, її характер [12, с.–11].

Складання **індивідуального плану учня за розгорнутою характеристикою** – доволі складна самостійна творча робота, що активно вводить майбутніх фахівців у царину професійної діяльності. Це вид роботи, який потребує системних знань з «Методики навчання гри на інструменті» та інших дисциплін, що вказані у розділі «Міжпредметні зв'язки». Розуміння основних принципів формування індивідуального плану учня та механізму педагогічного пе-

редбачення / прогнозування; уміння формулювати / ставити конкретні навчально-методичні цілі та знати шляхи їх досягнення; добір варіантів репертуару в залежності від педагогічної мети на певному етапі навчання; вільне орієнтування у педагогічному репертуарі музичної школи – це ще не весь інструментарій, яким повинен володіти майбутній викладач.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берлянчик М. Основы воспитания начинающего скрипача: уч. пос. Санкт-Петербург: Лань, 2000. 253с.
2. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением: метод. очерк. 3-е изд. Москва: Музыка, 1968. 112с.
3. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [вебсайт] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: <http://esu.com.ua> (дата звернення 20.04.2021)
4. Євдокимов С.А. Скрипкове виконавство: шлях від початківця до віртуоза: навч. пос. Харків: ХНУМ, 2007. 128 с.
5. Как учить на скрипке в музыкальной школе: сборник стат./ сост. М. Берлянчик. Москва: "Классика-XXI", 2006. 205 с.
6. Кабалевский Д. Про трех китов и про многое другое. Москва : Музыка, 2018. 192 с.
7. Мазель Л. Строение музыкальных произведений. 3-е изд. Москва: Музыка, 1986. 528 с.
8. Назайкинский Е. О музыкальном темпе. Москва: Музыка, 1965. 95 с.
9. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия Москва : Музыка, 1972. 384 с.
10. Палшков Б. Особливості звуковидобування та інтонування на альті Київ: Музична Україна, 1982. 95 с.
11. Полянський Ю. Нариси з методики викладання гри на віолончелі: метод. нарис. Київ : Музична Україна, 1978. 72 с.
12. Программа и методические рекомендации для детских школ искусств. Специальный класс скрипки (проект) / сост. С. В. Муратов, В. В. Коленцев. Киев, 1989. 64 с.
13. Словопедія. Словники. Музичні терміни. [Електронний ресурс]. URL: <http://slovope-dia.org.ua/58/53392/385876.html> (дата звернення 20.04.2021); URL: <http://slovope-dia.org.ua/58/53394/386174.html> (дата звернення 08.07.2021)

14. Специфіка методики виховання альтиста. Метод. рекомендації для виклад. муз. навч. закладів / укладач С. Кулаков. Київ : РМК, 1993. 48 с.
15. Способин И. Музыкальная форма: учебник. 7-е изд. Москва: Музыка, 1984. 401 с.
16. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник Ч. 1, 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Музична Україна, 1974. 170 с.
17. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці: підручник Ч. 2, 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Музична Україна, 1982. 119 с.
18. Українська музична енциклопедія, Т.1 / Голова редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, 2006. 680 с.
19. Українська музична енциклопедія, Т.2 / Голова редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, 2008. 663 с.
20. Українська музична енциклопедія, Т.3 / Гол. редкол.: Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, 2011. 628 с.
21. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: навч. посібник Київ: Заповіт, 1998. 368 с.
22. Шульпяков О. Работа над художественным произведением и формирование музыкального мышления исполнителя. Санкт-Петербург: Композитор, 2005. 36 с.

ЗБІРНИКИ ПЕДАГОГІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ

СКРИПКА

Вправи та етюд

1. Григорян А. Гаммы и арпеджио для скрипки. Москва: Музыка, 1988. 34 с.
2. Етюд для скрипки на різні види техніки, 4 кл.: учб. реп. ДМШ / упор. Стеценко В., Тахтаджиєв К. Київ : Музична Україна, 1986. 62 с.
3. Етюд для скрипки на різні види техніки, 5 клас: учб. реп. ДМШ / упор. Стеценко В., Тахтаджиєв К. Київ : Музична Україна, 1987. 72 с.
4. Етюд для скрипки на різні види техніки, 6 клас: учб. реп. ДМШ / упор. Стеценко В., Тахтаджиєв К. Київ : Музична Україна, 1978. 86 с.
5. Етюд для скрипки на різні види техніки, 7 клас: учб. реп. ДМШ / упор. Стеценко В., Тахтаджиєв К. Київ : Музична Україна, 1985. 72 с.
6. Крейцер Р. Этюды для скрипки, ч.1, ч.2 (под ред. А. Ямпольского), Москва: Музыка 1987. 128 с.
7. Шрадиг Г. Упражнения. ч.1. Москва: Музыка, 1993. 33 с.

П'єси, ансамблі, твори великої форми

1. Альбом учня-скрипаля: учбовий репертуар для 7 кл./упоряд. П. Макаренко, В. Стеценко. Київ : Музична Україна, 1972. 30 с.
2. Гоноболін О. Юним скрипалям: П'єски для діточок. Gonobolin Art, 2014. 20 с.
3. Лисаковський О. Школа гри на скрипці. Київ : Музична Україна, 1967. 270 с.
4. Музична школа: вип. 29. Скрипкові ансамблі для різних класів Київ : Менеджмент-XXI, 2011. 56 с.
5. Музична школа: вип. 30. Скрипкові ансамблі для різних класів Київ : Менеджмент-XXI, 2011. 56 с.
6. Музична школа: Випуск 102. Твори великої форми для 1–3 кл.. Київ: Менеджмент-XXI, 2017. 56 с.
7. Пархоменко О. и Зельдис В. Школа игры на скрипке, Киев: Музыкальная Украина, 1974. 151 с.
8. Плахцінська Н. Музична абетка для маленьких скрипалів: навч. пос. 1-2 кл. Тернопіль : Богдан, 2013. 64 с.
9. Плахцінська Н. Перші нотки скрипаля: 100 п'єс у першій позиції. Вінниця : Нова книга, 2017. 80 с.
10. Станко О., Старюк Л. Перші кроки маленького скрипаля. Київ : Музична Україна, 1984. 37 с.
11. Тахтаджиєв К. Скрипка, 1 клас: учб. пос. Київ : Музична Україна, 1980. 67 с.
12. Тахтаджиєв К. Скрипка, 2 клас: учб. пос. Київ : Музична Україна, 1982. 5 с.
13. Тахтаджиєв К. Скрипка, 3 клас: учб. пос. Київ : Музична Україна, 1990. 51 с.
14. Тахтаджиєв К. Скрипка, 4 клас: учб. пос. Київ : Музична Україна, 1989. 55 с.
15. Хрестоматія для скрипки: 1 - 2 кл/ сост. Гарлицкий М., Родионов К., Уткин Ю., Фортунатов К. Москва: Музыка, 1990. 46 с.
16. Хрестоматія для скрипки: 2 - 3 кл./ сост. Гарлицкий М., Родионов К., Уткин Ю., Фортунатов К.. Москва: Музыка, 1990. 112 с.
17. Хрестоматія для скрипки: пед. реп. 3 - 4 кл. / сост. Уткин Ю. Москва: Музыка, 1990. 112 с.
18. Хрестоматія для скрипки: пед. реп. 5-6 кл. /сост. Орехова Е. Москва: Музыка, 1990. 46 с.

19. Шальман С. Я буду скрипачом: школа игры на скрипке в двух книгах (33 беседы с юным музыкантом) с прил. клав. 1-4 кл. Санкт-Петербург: Композитор, 2009. 340 с.

20. Юный скрипач. Вып.1, 3-е изд., перераб. и доп. /сост К. Фортунатов. М.: Советский композитор, 1988. 104+114 с.

21. Юный скрипач. Вып.2. Пьесы, этюды, ансамбли. Средние кл. /сост К. Фортунатов. Москва: Советский композитор, 1989. 127+61 с.

22. Юный скрипач. Вып.3. Пьесы, этюды, ансамбли. Старшие кл. /сост К. Фортунатов. Р. Москва: Феникс, 1997. 151+73 с.

23. Якубовская В. Вверх по ступенькам. Начальный курс игры на скрипке. Санкт-Петербург: Композитор, 2003. 86 с.

АЛЬТ

Вправи та етюди

1. Безруков Г., Ознобищев К. Гаммы и арпеджио для альты: пособие. Москва : Музыка, 1989. 52 с.

2. Безруков Г., Ознобищев К. Основы техники игры на альте. Москва : Музыка, 1973. 187 с.

3. Бруни А. Школа для альты / под ред. Борисовского В. М.: Музгиз, 1946. 93 с.

4. Гринберг М. Гами та вправи для альты. .Київ : Музична Україна, 1978. 52с.

5. Избранные упражнения для альты / сост. Л. Гущина. Москва : Музыка, 1989. 64с.

6. Рейтих М. Школа юного альтиста. Москва : Музыка, 1987. 95с.

П'єси, ансамблі, твори великої форми

1. Альбом учня-альтиста, вип. 2. / ред.-упорядник Б. Палшков. Київ: Музична Україна, 1972. 27 с.

2. Альбом учня-альтиста, вип. 3. / ред.-упорядник Б. Палшков. Київ: Музична Україна, 1973. 30 с.

3. Альбом учня-альтиста, вип. 4. / ред.-упорядник Б. Палшков. Київ: Музична Україна, 1975. 27 с.

4. Альбом учня-альтиста, вип. 5. / ред.-упорядник Б. Палшков. Київ: Музична Україна, 1980. 31 с.

5. Рейтих М. Школа юного альтиста. Москва : Музыка, 1987. 95+47 с.

6. Репертуар альтиста, вип. 1. / упор. Ю. Журавский. Київ: Музична Україна, 1978. 26 с.

7. Репертуар альтиста, вип. 2. / упор. Ю. Журавский Київ: Музична Україна, 1980. 38 с.

8. Хрестоматия для альты. Пьесы и произведения крупной формы: изд. 4-е переработанное / сост. Рейтих М. Москва: Музыка, 1991. 110 с.

9. Хрестоматия для альты. Пьесы, произведения крупной формы и ансамбли, 5-6 кл: изд. переработанное / сост. Рейтих М. Москва: Музыка, 1981. 143 с.

ВІОЛОНЧЕЛЬ

Вправи та етюди

1. Избранные упражнения для виолончели / сост. Волчков И. Москва: Музыка, 1987. 47 с.

2. Етюди для віолончелі на різні види техніки, 1 кл. / ред.-упор. Ю. Полянський. Київ : Музична Україна, 1976. 38 с.

3. Етюди для віолончелі на різні види техніки, 2 кл. / ред.-упор. Ю. Полянський. Київ : Музична Україна, 1977. 56 с.

4. Етюди для віолончелі на різні види техніки, 4 кл. / ред.-упор. Ю. Полянський. Київ : Музична Україна, 1980. 64 с.

5. Етюди для віолончелі на різні види техніки, 5 кл. / ред.-упор. Ю. Полянський. К.: Музична Україна, 1982. 87 с.

6. Кальянов С. Виолончельная техника: гаммы, арпеджио, упражнения. Москва : Музыка, 1968. 86 с.

7. Сапожников Р. Гаммы, арпеджио, интервалы для виолончели: Предисл. и общ. метод. указания автора. Москва: Музыка, 1980. 71 с.

8. Lee S. 40 Latwych etiud op.70 w perwszej pozycji na wiolonczele. Warszawa : P.W.M., 1962. 24s.

П'єси, ансамблі, твори великої форми

1. Антонова Л. Хрестоматия виолончелиста. Пьесы, средн. кл. ДМШ. Санкт-Петербург : Композитор, 2009. 201 с.

2. Антонова Л. Хрестоматия виолончелиста. Сонаты. Сонатины. Младш. кл. ДМШ. Санкт-Петербург : Композитор, 2009. 108 с.

3. Виолончелист. Шаг за шагом 1 кл.: уч. пособие / сост. Ю. Полянский, И. Романчук Київ: Музична Україна, 1990. 89 с.

4. Віолончель. 1 клас: учб. реп. ДМШ / ред.- упоряд. Полянський Ю., Романчук І. Київ : Музична Україна, 1985. 69 с.

5. Віолончель. 2 клас: учб. реп. ДМШ / ред.- упоряд. Полянський Ю., Романчук І. Київ : Музична Україна, 1985. 89 с.

6. Віолончель. 3 клас. учб. реп. ДМШ / ред.- упоряд. Полянський Ю., Романчук І. Київ : Музична Україна, 1986. 81 с.

7. Віолончель. 4 клас: учб. реп. ДМШ / ред.- упоряд. Ю. Полянський, Романчук І. Київ : Музична Україна, 1988. 89 с.

8. Віолончель. 5 клас: учб. реп. ДМШ / ред.- упоряд. Полянський Ю., Романчук І. Київ : Музична Україна, 1989. 86 с.

9. Старовинна музика. Музичний матеріал для розвитку творчого мислення: навч.-метод. Посібник / ред.-упорядник Червова О. Київ : Фенікс, 2018. 100 с.

10. Пьесы и произведения крупной формы для виолончели и фортепиано/ сост. И. Волчков. Москва : Музыка, 1988. 39 с.

11. Хрестоматия для виолончели. Пьесы, этюды, ансамбли. 1-2 кл./сост. И.Волчков. Москва: Музыка, 1977. 116 с.

12. Cello pieces preliminary grade, ser. 2. / ed. cons. Gwyn Roberts. Australian Music Examinations Board. .41 p.

13. Cello pieces grade1, ser.1. / ed. cons. Gwyn Roberts. A.M.E.B. 31 p.

14. Cello pieces grade 5, ser.2. / ed. cons. Gwyn Roberts. A.M.E.B. 95 p.

15. Solos for Young Cellists / compiled by Carey Cheney. Summy-Birchard Music, 2003. 53 p.

16. Violoncello Duos for Beginners vol.2 / A. Pejtsik. EMB, 1999. 53 p.

17. Waggon wheels. A second book of 26 pies for beginner cellists / ser. ed. Sheila M Nelson. 42 p.

КОНТРАБАС

Вправи та етюди

1. Гаммы, арпеджио, этюды для контрабаса. Педагогический репертуар /сост. Раков Л. Москва: Музыка, 1988. 86 с.

2. Раков Л. Школа начального обучения игре на контрабасе. Москва : Музыка, 1985. 117 с.

3. Симандл Ф. Школа игры на контрабасе. Москва: Музгиз, 1960. 199с.

4. Хоменко В. Новая аппликатура гамм и арпеджио контрабаса. Москва: Музыка, 1980. 101 с.

5. Хрестоматия педагогического репертуара для контрабаса. Этюды, 1-3 годы обучения / сост. Раков Л. Москва: Музыка, 1971. 92 с.

П'єси, ансамблі, твори великої форми

1. Контрабас 1-2 класи: учбовий репертуар ДМШ. Київ: Музична Україна, 1990. 31+63 с.

2. Раков Л. Школа начального обучения игре на контрабасе. Москва : Музыка, 1978. 198+17 с.

3. Хрестоматия для контрабаса. Старшие классы. Пьесы и произведения крупной формы / сост. Раков Л. Москва: Музыка, 1990. 40+87 с.

4. Хрестоматия педагогического репертуара для контрабаса, вып.1. Пьесы для 1-2 года обучения/ сост. Раков Л. Москва: Музыка, 1966. 40+93 с.

5. Хрестоматия педагогического репертуара для контрабаса. Пьесы: младшие классы. Изд. 3-е, переработанное / сост. Раков Л. Москва: Музыка, 1987. 39+87 с.